

حق کاربران بر نظارت الکترونی و حفظ حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی

امیدعلی مسعودی^۱

تاریخ دریافت مقاله: آذر ۱۳۹۹ تاریخ پذیرش نهایی: بهمن ۱۳۹۹

چکیده

زمینه و هدف تحقیق: حفظ حریم خصوصی و تأمین حق کاربران بر نظارت الکترونی، نیازمند شناخت کاربران بر این حق است. هدف این تحقیق چگونگی محقق شدن حق کاربران بر نظارت الکترونی اطلاعات و حریم خصوصیشان است.

روش تحقیق: این تحقیق با روش اسنادی (کتابخانه‌ای) و با تکنیک جمع‌آوری داده‌ها از طریق فیش برداری از آثار در دسترس پیرامون حریم خصوصی و نظارت الکترونی کاربران فضای مجازی انجام شده است.

نتایج تحقیق: یکی از دلایل مهم و اساسی تضييع حقوق کاربران در حقوقشان برای نظارت بر اطلاعات، فقدان سواد رسانه‌ای است. و منظور از سواد رسانه‌ای تنها سواد کاربران در استفاده از رسانه اینترنت نیست بلکه این سواد با تکیه بر هویت فردی و اجتماعی و با توجه به دین و فرهنگ کاربران در این فضا تکمیل و تعریف می‌شود.

همچنین با افزایش پابندی به مذهب، بیشتر باعث ممانعت از عوامل زمینه‌ساز جرایم سایبری می‌شود یعنی افرادی که پابندی بیشتری به مذهب دارند، بیشتر از سایرین عوامل زمینه‌ساز برای وقوع جرم‌های سایبری را حذف می‌نمایند. حق کاربران در نظارت خودانگیخته در واقع همان حقی است که در حریم خصوصی تعریف می‌شود و حق کاربران در نظارت دگر انگیخته همان حق مؤلف است که دیگران باید رعایت کنند. در این رابطه تعیین حدود نظارت دگر انگیخته که عمدتاً از سوی دولت‌ها و یا هکرها به وقوع می‌پیوندد می‌تواند تا حدود زیادی وضعیت قوانین وضع شده در جوامع را تبیین نماید. تحقیقات بیانگر مناسب‌تر شدن حفظ حقوق کاربران در آینده ایران است.

واژگان کلیدی: جامعه نظارتی، نظارت الکترونی، نظارت خود انگیخته، نظارت دگر انگیخته، سواد رسانه‌ای، حریم خصوصی.

مقدمه

مجازی نیز تعریفی مشابه دارد. اما این فضا باعث شده تهدیدها و فرصت‌های جدیدی در حریم خصوصی افراد ایجاد شده و حریم خصوصی در فضای مجازی با سؤالات، ابهامات و چالش‌هایی مواجه شده است.

(سیدسعادت، ۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «صیانت از حریم خصوصی در فضای مجازی بر اساس هنجارهای اسلامی» نظر اسلام را در پاسداشت حریم خصوصی بر مبنای سه اصل کرامت انسان، حرمت مؤمن و عمومیت اذن بیان نموده. همچنین با برجسته کردن هنجارهای اخلاقی حریم خصوصی در حوزه کاربران و مدیران فضای مجازی، مفاهیم اخلاقی را بازخوانی کرده است. (ترکمن، ۱۳۹۶) در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان: شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های حریم خصوصی در فضای مجازی از دیدگاه صاحب‌نظران و کاربران، نتیجه می‌گیرد: بین حفظ حریم خصوصی با جنسیت، دین، مهارت رایانه‌ای و سواد رسانه‌ای کاربران، رابطه معنی‌داری وجود دارد.

(شهریاری، ۱۳۸۶) در تحقیقی پیرامون: «حریم خصوصی و جامعه اطلاعاتی» بیان می‌کند که در این مقاله به نقش خاص فن‌آوری اطلاعات در رشد و توسعه دستیابی به اطلاعات و بازیابی آن اشاره می‌شود که پیش از آن، در این حد وسیع امکان‌پذیر نبوده است. این امر می‌تواند منافع و مضاری را در پی داشته باشد. محدوده شمول مفهوم حریم خصوصی در این مقاله بحث شده و سپس به ارزش داوری در باب افشای اطلاعات مربوط به آن پرداخته شده است و حفظ حریم خصوصی از ارزش‌های اولی در تفکر اسلامی محسوب گردیده است. در ادامه به عناوین متعددی که کارهای ما بدان متصف می‌شود اشاره می‌شود و این که مطابق هر عنوان ارزش داوری مستقلاً می‌تواند وجود داشته باشد. البته گاهی ارزش حمایت از حریم خصوصی با ارزش‌های نهادی و خصوصی دیگر در تعارض قرار می‌گیرد و حل تعارض بر اساس اولویت در ارزش‌ها مطابق دیدگاه دین اسلام صورت خواهد گرفت.

در تحقیقات پیشینه، بیشتر بر تهدیدات و حفظ حریم خصوصی تأکید شده است اما در این تحقیق، به حق کاربران و چگونگی احصاء آن در فضای مجازی پرداخته شده است که نوآوری تحقیق در این باره محسوب می‌شود.

مبانی نظری

در این تحقیق از نظریه شکاف آگاهی استفاده شده است. (تیکنور، دونوهو و اولین) به عنوان واضح نظریه‌ی شکاف آگاهی، مفهوم «شکاف» را چنین تعریف می‌کنند:

«به موازات افزایش انتشار اطلاعات در جامعه توسط رسانه‌های

پیدایش جامعه اطلاعاتی باعث گردش حجم عظیمی از اطلاعات و داده‌ها در فضای مجازی شده است. دانلود و آپلود کردن کاربران حق تازه‌ای به آنان داده است تا بتوانند بر بسیاری از این داده‌ها دسترسی داشته باشند. از آنجا که کاربران اینترنت از افراد و شخصیت‌های گوناگونی شکل گرفته‌اند، اولین مسأله در دسترسی کاربران به اطلاعات و نظارت بر آن‌ها درک و فهم یا شناخت آن‌ها از مفید یا مضر بودن اطلاعات و داده‌های در دسترس است که داشتن سواد رسانه‌ای از الزامات آن است. جنسیت، سن مخاطبان و مقوله‌هایی چون دین، مذهب، فرهنگ و سنت از جمله مواردی است که حق کاربران را برای نظارت گسترده و تام و تمام بر داده‌ها و اطلاعات جاری و ساری در فضای مجازی محدود می‌سازد. نظارت (surveillance) با کنترل (Control) و سانسور (Censorship) تفاوت دارد. در نظارت کاربر با حجم وسیعی از داده‌ها و اطلاعات روبرو است و اگر دولت، سازمان یا شخصی قانوناً برایش محدودیتی ایجاد کرده باشد او با توجه به هویت فردی و اجتماعی‌اش از داده‌ها و اطلاعات استفاده می‌کند اما کنترل عمدتاً محدودیت‌هایی برای کاربران بوجود می‌آورد به نحوی که ممکن است کاربر تنها در زمان‌هایی محدود از اطلاعات استفاده کند و یا بخشی از اطلاعات را نتواند استفاده نماید. سانسور بدترین وضعیت برای یک کاربر است و آن زمانی است که کاربر از دسترسی به اطلاعات کاملاً محروم می‌شود. مسأله دیگر زمانی است که کاربر امکان نظارت بر داده‌های اشخاص را دارد اما آن شخص هم حق محفوظ داشتن اطلاعات و داده‌های شخصی‌اش را دارد. در اینجا بحث حریم خصوصی مطرح می‌شود که مهمترین نکته آن حفظ اطلاعات و داده‌های شخصی و مصون نگه داشتن آن از دستبرد و یا دسترسی دیگر افراد در فضای مجازی است. لذا مسأله حفظ اطلاعات در فضای مجازی به دلیل عدم حفظ حریم خصوصی و نظارت کاربران، همواره آن‌ها را دچار مشکلاتی از قبیل سرعت اطلاعات و شکستن حریم خصوصی می‌کند. بنابراین، پرسش اصلی تحقیق یعنی: حق کاربران بر نظارت و حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی را در چه نوع نظارتی می‌توان تأمین کرد؟

پیشینه تحقیق

(فتحی و شاهمرادی، ۱۳۹۶) در تحقیقی با عنوان «گستره و قلمرو حریم خصوصی در فضای مجازی»، نتیجه گرفته‌اند که حریم خصوصی محدوده معقولی است که فرد انتظار دارد از دسترس دیگری مصون بماند. این دیگری می‌تواند هم دولت باشد و هم سایر اشخاص حقیقی و حقوقی، لذا حریم خصوصی در فضای

هوشمند به دست می‌دهد و توجه بدان بر هر فردی که در حوزه ملی تصمیم‌گیری می‌کند، الزامی است و عدم توجه بدان موجب خواهد شد که نام ما به عنوان کسانی که موقعیت تاریخی خویش را به درستی درک نکردند، با سیاست‌مداران دوره قاجار قیاس‌پذیر باشد. جهان در حال تحولات شگرفی است و ارتباطات انسانی به شدت و سرعت در حال تغییراتی مشابه تحولات دوران پس از جنگ جهانی دوم است» (معتدناژاد، ۱۳۸۶: ۱۸۳). اما همه این امور چه ارتباطی با یک بحث فلسفی با عنوان «حریم خصوصی» دارد؟

داشتن حریم خصوصی، یکی از حقوق اساسی بشر و مرتبط با حفظ مقام انسان و دیگر ارزش‌هایی است که کرامت انسانی ما برای ما به ارمغان می‌آورد. بر پایه این حق، یک شخص یا گروه می‌تواند مسائل شخصی زندگی خود را خارج از محدوده دسترسی دیگران نگه داشته و یا مسائل اطلاعاتی مربوط به خود را کنترل کند. این حق به ویژه در مورد اشخاص مشهور جامعه، جنبه مهم‌تری پیدا می‌کند.

یکی از فیلسوفان اخلاق که در حوزه فناوری اطلاعات قلم زده است می‌گوید: «مکانی را در نظر آورید که عابران هیچ ردپایی از خود برجای نمی‌گذارند. در آن‌جا می‌توان چیزی را بارها و بارها دزدید؛ در حالی که آن چیز هنوز در دست صاحب اصلی‌اش است. در آن‌جا تجارتی صورت می‌گیرد که تاکنون نامی از آن نشنیده‌اید و در این تجارت آنچه مبادله می‌شود، اطلاعات تاریخی محرمانه یا خصوصی شما است، در آن‌جا بچه‌ها با این که در خانه نیستند، ولی احساس می‌کنند که نزد والدین خویش‌اند. در آن‌جا تمام امور فیزیکی - از کتاب گرفته تا پول و مشافهه و خرید و مرادوه - همه عینیت خویش را از دست داده و تبدیل به اموری الکترونیکی و ذهنی شده‌اند. و خلاصه جایی که همه کس به همان اندازه مجازی است که سایه‌ها در تمثیل غار افلاطون» (Barlow, 200: 129-143).

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ میلادی در ۱۸۳ اجلاس مجمع عمومی ملل متحد در قصر شایلو پاریس بدون هیچ رأی مخالفی به تصویب رسید و از آن پس به عنوان یکی از محک‌های اصلی پیکار برای حقوق بشر شناخته شد. طبق ماده ۱۲ این اعلامیه: احدی نباید در زندگی خصوصی، امور خانوادگی، اقامتگاه یا مکاتبات خود، مورد مداخله‌های خودسرانه واقع شده و شرافت و اسم و رسمش، مورد حمله قرار گیرد. هر کس حق دارد در برابر این‌گونه مداخله‌ها و حملات، مورد حمایت قانون قرار گیرد «اعلامیه جهانی حقوق بشر، ۲۰۰۰».

این حق به طور ضمنی در ماده سه این اعلامیه نیز مورد تأکید قرار گرفته است. در این ماده همچنین، حق امنیت شخصی که در تفسیری موسع، می‌توان آن را به حفظ حریم خصوصی سرایت داد،

جمعی، آن بخش‌هایی از جامعه که دارای پایگاه اقتصادی اجتماعی بالاتر هستند، در مقایسه با بخش‌های دارای پایگاه اقتصادی اجتماعی پایین‌تر، تمایل بیشتری به دریافت اطلاعات در کوتاه‌ترین زمان دارند. لذا، شکاف آگاهی بین این دو بخش، به جای کاهش، افزایش می‌یابد» (تیکنور، و اولین، ۱۲۵: ۱۹۸۰). مفهوم پایگاه اقتصادی اجتماعی که کاربرد گسترده‌ای در جامعه شناسی دارد، اشاره‌ای است به طبقه‌ی اجتماعی افراد. سه شاخص مرتبط با هم در تعریف عملی «طبقه‌ی اجتماعی» وجود دارد: آموزش (سطح تحصیلات)، درآمد و شغل. در فضای مجازی سرمایه‌هایی چون «سواد رسانه‌ای» بین با سوادان و بی‌سوادان شکاف آگاهی ایجاد می‌کند.

روش تحقیق

این تحقیق با روش اسنادی (کتابخانه‌ای) و با تکنیک جمع‌آوری داده‌ها از طریق فیش برداری از آثار در دسترس پیرامون حریم خصوصی و نظارت الکترونی کاربران فضای مجازی انجام شده است. محقق همچنین برای روایی و پایایی تحقیق نتایج خود را با چند تن از استادان حقوق خصوصی و علوم ارتباطات در میان نهاد و برخی یافته‌ها را مجدداً تحلیل و تفسیر کرد.

یافته‌ها

حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی و در جامعه اطلاعاتی از مسائل مهم دوران حاضر است. با مروری بر فعالیت‌های انجام شده در حوزه ارتباطات بین‌الملل در می‌یابیم بحث جدید درباره ارزش‌های جامعه اطلاعاتی زمانی قوت گرفت که در دسامبر ۲۰۰۳ مسران کشورهای جهان بیانیه‌ای را برای این موضوع با عنوان بیانیه اصول در اجلاس عالی سران جهان درباره جامعه اطلاعاتی تصویب کردند. این سند در صدد بود چالش‌هایی را که در هزاره جدید بر سر راه ایجاد جامعه اطلاعاتی است بر طرف کنند. تقریباً تمامی سران جهان در اجلاسی شرکت کردند که به منظور تصویب این بیانیه گرد هم آمده بودند. کشور ما ایران نیز از این امر مستثنی نبود و از امضاءکنندگان این بیانیه بود. در پی آن، برنامه‌ای برای اقدامات لازم برای دستیابی به جامعه اطلاعاتی تدوین گشت که به برنامه اقدام، مشهور شد. این اجلاس در سال ۲۰۰۵ میلادی در تونس مجدداً تشکیل شد و بندهای جدیدی برای تکمیل یا توضیح اعلامیه اصول و برنامه اقدام بدان افزوده یا بر آن تأکید مجدد شد. بحث از ابعاد گوناگون، با اهمیت و نوظهور این دو سند ما را از هدف اصلی دور می‌سازد. بدین روی، صرفاً به این نکته اشاره می‌شود که این دو سند ترسیمی از آینده جهان را برای مخاطب

پذیرندگان متکی است. پیامدهای مستقیم، آن دسته از تغییراتی هستند که در یک نظام اجتماعی در نتیجه پذیرش نوآوری‌ها به طور آنی و بلا فصل به وجود می‌آیند. پیامدهای غیر مستقیم، تغییراتی هستند که در نظام اجتماعی به دلیل اثرات پیامدهای مستقیم نوآوری به وجود می‌آیند. غالباً پیامدهای نوآوری با تأثیر مستقیم بر فرد پذیرنده پایان نمی‌یابند، اثرات آن‌ها ممکن است بر

روی محیط اطراف، پیش از محدوده اصلی منعکس شود. حال پیشرفت‌های حاصل شده در عرصه‌های مختلف علوم و تکنولوژی بدو موجب ارتقای سطح زندگی و آسایش بشر است، اما همین پیشرفت‌های سودمند، مد نظر افرادی قرار می‌گیرد که از این پیشرفت‌ها برای اعمال مجرمانه بهره می‌گیرند و مرتکب انواع جرائم از جمله تضييع و تجاوز به حقوق و حریم خصوصی افراد دیگر می‌شوند و همین امر از نتایج غیر کارکردی و غیر مستقیم نوآوری‌ها در عرصه ارتباطات می‌باشد.

در این میان نقض حریم خصوصی به واسطه همین جرائم سایبری موضوعی است که کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

فناوری اطلاعات و ارتباطات به سرعت در حال رفتن به سمت جهانی شدن است که قبل از پیدایش رایانه، پیش‌بینی فضای سایبر به شکل امروز و با این سرعت مشکل بود. رایانه‌ها روز به روز کوچک‌تر و سبک‌تر می‌شوند و به راحتی می‌توان آن‌ها را حمل کرد و در هر زمان و مکان آن‌ها را در اختیار داشت.

مقتضیات جامعه امروز باعث به وجود آمدن صنعت جمع‌آوری اطلاعات شده است. انواع داده‌ها شامل داده‌های بهداشتی و سلامتی، استخدام، سابقه آموزشی، خدمات اجتماعی، خدمات اقتصادی توسط سازمان‌ها و نهادهای مختلف دولتی و خصوصی جمع‌آوری و ارزیابی شده و باعث به وجود آمدن یک نسخه مکتوب از هر شخص در فضای سایبر شده است. که در خطر افتادن این داده‌ها آسایش و امنیت اجتماعی و فردی و روان شخص را به خطر می‌اندازد و حتی در مواردی باعث هتک حرمت و از دست رفتن اعتبار و آبروی اشخاص می‌باشد که غیر قابل برگشت می‌باشد و خود باعث به وجود آمدن آسیب‌های اجتماعی و از بین رفتن امنیت اجتماعی فرد و نهاد خانواده می‌شود. با توجه به این نکته که در این فضای مجازی آنچه دزدیده می‌شود دزدیدن اطلاعات افراد در فضای مجازی است و با در نظر گرفتن این موضوع که انجام همه کارها الکترونیکی شده است و آنچه رخ می‌دهد شکافت دنیای جدید از قدیم و در نهایت جامعه سنتی از جامعه جدید و از بین رفتن مفهوم خانه و خانواده است. و در مواردی عدم استفاده درست از این فضای مجازی باعث از دست رفتن حیثیت و آبرو افراد و سلب آرامش روحی و روانی آن‌ها می‌گردد. مقابله جدی با این گونه سوء استفاده مختلف دولت‌های بزرگ و مؤسسات تجاری و بازرگانی از

مورد تأکید قرار گرفته، چرا که امنیت دارای جوانب اجتماعی، جسمی، روانی و... است و در بسیاری موارد، نبود امنیت روانی برای یک شخص در چهارچوب زندگی شخصی، موجب پدید آمدن آسیب‌های روحی شدید و به دنبال آن، در موارد حاد، روی آوردن به آسیب‌های جسمی و متأسفانه، در مواردی از دست دادن جان شخص می‌شود.

از دیگر کنوانسیون‌ها می‌توان به کنوانسیون حقوق بشر اروپایی، بیانیه‌ی ۱۹۶۸ تهران، کنوانسیون شورای اروپا راجع به آزادی‌های اساسی، مصوب ۱۹۵۰ و کنوانسیون شورای اروپا راجع به حق حریم خصوصی در ۱۹۹۵ اشاره کرد.

مدیر پیشین بخش جامعه اطلاعاتی یونسکو در حمایت از حریم خصوصی نکاتی تکان‌دهنده را گوشزد کرده است. او می‌گوید ایالات متحده آمریکا با همکاری انگلستان، کانادا، استرالیا و نیوزیلند از شبکه‌های اطلاعاتی که در اختیار دارند، برای شنود، کنترل و پردازش اطلاعات روزانه بیش از سه میلیارد پیام تلفنی، دورنگار و پست الکترونیکی در سراسر دنیا استفاده می‌کنند و هر گونه حرکت و فعالیت افراد در خانه و محل کار و مکان فراغت و مانند آن را تحت کنترل دارند. علاوه بر این‌ها، شرکت‌های تجاری فعال در زمینه‌های جمع‌آوری و پردازش اطلاعات هم می‌کوشند با شیوه‌های مجاز و غیرمجاز این گونه اطلاعات را گردآوری کنند و به مؤسسات خواستار آن‌ها بفروشند. وی سپس ضرورت مقابله با سوء استفاده‌های مختلف دولت‌های بزرگ و مؤسسات بازرگانی را از اطلاعات شخصی و محرمانه مربوط به زندگی خصوصی افراد گوشزد کرد (معتدنا، ۱۳۸۶: ۳۳۴).

حریم خصوصی امروزه بسیار تحت تأثیر شبکه‌های اجتماعی و فضاهای مجازی قرار دارد. سرویس‌های نظیر خبرنامه‌ها و ایمیل‌ها و یا خریدهای اینترنتی با دسترسی به برخی از اطلاعات افراد می‌توانند از آن سو استفاده نمایند. همین امر منجر به بیشتر شدن اهمیت آن شده است.

وسایل ارتباط جمعی و ابزارهای اطلاع رسانی روز به روز در حال تغییر هستند و ما هر روز شاهد تحولاتی شگرف در روابط انسان‌ها با یکدیگر هستیم ولی شکی نیست که این تحولات در امر اطلاعات، تحولات در دیگر امور زندگی را نیز در پی داشته و آثار و نتایج گاه متضاد را نیز به همراه داشته است.

فیلیپ راجرز استاد ارتباطات کانادا در کتاب رسانش نوآوری‌ها اشاره دارد به اینکه پیامدهای کارکردی، اثرات مطلوب و پیامدهای غیر کارکردی، اثرات نامطلوب یک نوآوری در نظام اجتماعی است. میزان مطلوب بودن نوآوری در نهایت به چگونگی اثرگذاری نوآوری بر اعضای نظام بستگی دارد. تعیین کارکردی و یا غیر کارکردی بودن پیامدهای نوآوری به میزان اثر آن‌ها روی

خود، این مقاله را چاپ و منتشر می‌کند (هوسمن، ۱۳۷۵: ۱۴۶). در سال ۱۳۶۱ میلادی، یک قاضی انگلیسی حکم دستگیری کسانی را صادر کرد که دزدانه به خانه افراد نگاه و یا استراق سمع می‌کردند (بروجردی، ۱۳۸۳: ۱).

آیا این موضوع می‌تواند قابل قیاس با سرک کشیدن به ایمیل‌ها و یا اطلاعات شخصی افراد در فضای مجازی باشد؟

یکی از نمایندگان مجلس انگلیس به نام ویلیام پیت (William Pitt) در این زمینه نوشت: «حتی فقیرترین مردم در کلبه محقر می‌تواند بسیار محقر باشد، سقف آن بلرزد و چکه کند، باد و طوفان در آن وارد شود، اما شاه انگلستان نمی‌تواند به آن وارد شود و هیچ یک از نیروی پادشاه هم جرأت ندارند که از آستانه این کلبه ویرانه، قدم به درون بگذارند (Speech on the Excise Bill).

توجه به این نکته که دفاع و عدم نقض حق حریم خصوصی افراد توسط مقامان دولتی باید صورت گیرد.

در ایران نیز با آنکه نظام حقوقی کشورمان، دست کم از زمان تصویب اولین قانون اساسی، با عطف به حمایت‌های سستی از حق حریم خصوصی، مانند رعایت حرمت مسکن اشخاص و منع باز کردن نامه‌های شخصی و غیره آشنا شده است، در فرهنگ عمومی نیز حریم خصوصی اهمیت خاصی داشته است تا حدی که کمتر از صد سال پیش در ایران مردم با این استدلال که با صدور شناسنامه می‌خواهند نام خود و متعلقاتشان را در دفتر دولت بنویسند، با ثبت احوال مبارزه می‌کردند و کسی حق نداشته نام همسر و فرزند یا تعداد زوجات، فرزندان و سن آنان را بداند «شهری باف، ۱۳۷۸: ۲۸۶».

حریم خصوصی: انسان‌ها در طول زندگی خود از یک حق مهم برخوردارند و آن حق حریم خصوصی است. این حریم باید رعایت شود زیرا عدم رعایت آن چه در فضای واقعی و چه در فضای مجازی باعث ضرر و زیان جامعه می‌شود.

"در شرایطی خاص افشاء اطلاعاتی که محرمانه یا خصوصی هستند خلاف قانون محسوب می‌شود و بر اساس قانون دریافت کننده این اطلاعات موظف است آن‌ها را محرمانه نگه دارد. این وظیفه در خصوص صنعت رسانه‌ای، به عنوان وظیفه‌ای کلی تلقی می‌شود و در مورد گزارش‌دهی از امور جاری و روزنامه‌نگاری تحقیقی، و وظیفه‌ای خاص به حساب می‌آید" (کری و ساندرز، ۱۳۸۶: ۱۶۳).

بر این اساس کسانی که به تولید محتوا در فضای مجازی می‌پردازند نمی‌توانند به نشر اطلاعات محرمانه و خصوصی افراد مبادرت نمایند.

عصر وب و نشر دیجیتالویژگی‌هایی دارد که آن را از تمام دوران‌ها

اطلاعات محرمانه و شخصی مربوط به زندگی خصوصی افراد صورت باید گیرد در غیر این صورت استفاده نادرست از آن زمینه گسترش جرم و فساد را در پی خواهد داشت.

پذیرش و شناخت حریم خصوصی به عنوان یک حق انسانی، ریشه‌ای عمیق در تاریخ دارد. در انجیل، اشارات بی‌شماری به این موضوع شده و در قوانین یهود، از دیرباز مکتوم ماندن مسائل شخصی از انظار دیگران، به رسمیت شناخته شده است. در چین باستان و یونان نیز، مصونیت‌هایی در این زمینه وجود داشته است. «در سوگند بقراط که به ۳۰۰ سال قبل از میلاد بر می‌گردد پزشکان سوگند می‌خورند که رابطه آنان با بیماران محرمانه بماند.» (ساماراجیوا، ۱۳۸۰: ۱۷).

در طول تاریخ خیلی‌ها سعی کردند مسائل شخصی خودشان افشا نگردد بنابراین در قوانین خود مواردی برای حمایت از حریم خصوصی افراد بیان کردند که با نگاهی به تاریخ در می‌یابیم که دفاع حق حفظ حریم خصوصی ریشه تاریخی داشته است. و قوانین در دفاع از حق حریم خصوصی افراد در طول تاریخ در بین افراد وجود داشته است.

با آنکه مطالعه تاریخی نشان می‌دهد مسأله حریم خصوصی کم و بیش در همه جوامع مطرح بوده است، اما دغدغه حمایت از حریم خصوصی از دغدغه‌های جدی جوامع امروز و زاییده تحولات مختلف سده اخیر است که در همه جوامع با کمی دیر و زود به وقوع پیوسته یا در حال وقوع است. انسان شناسان و دانشمندان علوم اجتماعی می‌گویند نیاز به حریم خصوصی، امری بسیار ریشه دار و فطری است که تنها به انسان محدود نمی‌شود، بنابراین، جدایی حوزه خصوصی از گستره عمومی به یک معنا، پیشنهادی به امتداد حیات انسانی دارد.

تحقیقات و مطالعات مردم‌شناسی (Anthropology) نشان می‌دهد در تمام جوامع، تمام زمان‌ها و دوره‌ها، حتی در جوامع ابتدایی، قواعد اجتماعی وجود داشته که ورود به اماکن خاصی را محدود می‌کرده و حضور در اماکن معینی را ممنوع می‌دانسته است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۷۷).

صاحب‌نظران مسائل حقوقی می‌گویند موضوع حریم خصوصی افراد از منظر حقوقی بدون سابقه طولانی است. آنان معتقدند مقاله مشترکی که وارن و براندیس (warren & brandies) با عنوان «حق مصونیت حریم خصوصی» در سال ۱۸۹۰ میلادی چاپ و منتشر کردند، اولین بحث جدی و صریحی است که موضوع حریم خصوصی افراد را در چارچوب قوانین حقوقی مطرح کرده است. انگیزه تألیف این اثر نیز آن بود که وارن، یکی از مؤلفان این مقاله، از گزارش مطبوعات درباره ضیافتی که در منزل وی برپا شده بود، به شدت خشمگین می‌شود و به همراه همکار حقوقی پیشین

۲- برداشت‌های دستوری از حریم خصوصی که از ارزش حریم خصوصی و حدود شایسته برای حمایت از آن صحبت می‌کنند. با توجه به این دو گرایش کلی، تعاریف گوناگونی که در باره حریم خصوصی، توسط افراد و مؤسسات گوناگون ارائه شده؛ که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌کنیم:

عده‌ای این مفهوم را با حق افراد در بهره بردن از استقلال، تنهایی و تعیین اینکه آیا و چگونه اطلاعات مربوط به خود را برای دیگران آشکار کنند پیوند می‌دهند.

(وستین، ۱۹۶۸) تأکید می‌کند که در جامعه آزاد با رعایت استثناهایی برای منافع عموم، اختیار تصمیم‌گیری نسبت به اینکه اطلاعات شخصی افراد چه زمانی و تحت چه شرایطی برای عموم مردم قابل افشا باشد باید با خود آن‌ها باشد. لذا حریم خصوصی را باید به این صورت تعریف کرد:

"حق افراد، گروه‌ها و مؤسسات نسبت به اینکه برای خویشتن تعیین کنند که چه زمانی، چگونه و تا چه اندازه‌ای اطلاعات مربوط به آن‌ها به دیگران قابل مخابره باشد (westin, 2001).

توماس کولی اولین شخصی است که حریم خصوصی را با تعبیر "حق نسبت به تنها ماندن" تعریف می‌کند.

به اعتقاد ریموند وکس حریم خصوصی هر فرد زمانی معنا دارد که او مشغول فعالیت‌های باشد که عادتاً باید خصوصی و شخصی تلقی شوند. لذا به نظر ایشان حمایت‌های قانون از حریم خصوصی باید محدود به اطلاعاتی باشد که به فرد مربوط می‌شود و به طور معقول و متعارف بتوان پیش‌بینی کرد که وی آن اطلاعات را کاملاً خصوصی یا حساس تلقی می‌کند و لذا درصدد جمع‌آوری، استفاده یا به گردش افتادن آن اطلاعات را ممنوع یا دست کم محدود سازد (Wacks, 1993).

"هلن نیس بام" (helen niss bam) به جای حریم خصوصی حق خلوت را به کار برده و می‌گوید حق خلوت آدمیان متضمن یک پناهگاه امن یا منطقه حفاظت شده برای آدمیان است که مردم در آن می‌توانند از بازرسی دقیق و موشکافانه و احتمالاً نكوهش درباره امور شخصی خود رها و آزاد باشند (نیس بام، ۱۳۸۱؛ ۶۱).

هر کسی به دلیل احتیاجات و نیازهایی که دارد در طول روز به خلوت نیاز دارد بنابراین بر اساس نظر نیس بام باید این حریم را حفظ نمود.

تعریف حریم خصوصی در لایحه حمایت از حریم خصوصی: در لایحه حمایت از حریم خصوصی که از سوی دولت جمهوری اسلامی ایران ارائه شده است، در تعریف حریم خصوصی چنین آمده است:

قلمرویی از زندگی هر شخص است که آن شخص عرفاً یا با اعلان

و رسانه‌هایی که تاکنون شاهدش بوده‌ایم جا می‌کند، وب عمدتاً مبتنی بر تولید محتوا توسط کاربران و مشارکت آن‌ها در انتشار وب از انتشار و به اشتراک‌گذاری اطلاعات و محتوا است. این وضعیت یک تعامل میان تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات به وجود می‌آورد. فن‌آوری فضای مجازی اصولاً به آن دسته از فناوری‌هایی اطلاق می‌شود که امکان مشارکت کاربر در تولید محتوا و به اشتراک‌گذاری اطلاعات شامل متن، عکس، فیلم، لینک، فایل، و هرگونه داده دیگر را فراهم می‌آورند فن‌آوری وب امکان تعامل گسترده میان کاربران اینترنت و تبادل سریع و گسترده اطلاعات میان آن‌ها را فراهم می‌آورند. "شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان نماد وب یخس عمده فضای مجازی را اشغال کرده‌اند و می‌توان ادغام کرد شبکه‌ها مدل جدید از ارتباطات سایبری را بنیان گذاشته‌اند که تاکنون سابقه نداشته است. شبکه‌های اجتماعی محصول فناوری وب هستند". (ترلو و همکاران، ۱۳۹۰).

روشن است که از حقوق اصلی بشر، حق حریم خصوصی است که توجه به این حوزه از دغدغه اصلی کاربران جامعه اطلاعاتی و رعایت حقوق بشر است.

با آنکه عبارت حریم خصوصی (privacy) در زبان محاوره و نیز مباحث فلسفی، سیاسی و حقوقی مکرر استعمال می‌شود ولی هنوز تعریف متقن و مشخصی از آن ارائه نشده است. مفهوم حریم خصوصی، ریشه‌های عمیقی در مباحث جامعه‌شناختی و انسان‌شناختی دارد که نشان می‌دهند چگونه در فرهنگ‌های مختلف برای آن ارزش قائل شده‌اند (Stanford Encyclopedia of Philosophy, Privacy).

حریم خصوصی با آنکه یکی از ملموس‌ترین و پرکاربردترین حق برای هر فردی شناخته شده ولی صاحب‌نظران برجسته دنیا نتوانسته‌اند بر سر یک تعریف واحد به توافق برسند. در دهه ۱۹۹۰ یکی از قضات دادگاه عالی ایالات متحده آمریکا به نام «لوئیس براندایس» در مقاله‌ای با عنوان «حق مصونیت حریم خصوصی» برای اولین بار این مسأله را مطرح و آن را حق افراد برای تنها بودن تعریف کرد (بروجردی، ۱: ۱۳۸۳).

آرتور میلر در این زمینه می‌گوید: تعریف «حریم خصوصی دشوار است زیرا حریم خصوصی مفهومی بسیار مبهم و شکننده است (Stanford Encyclopedia of Philosophy, Privacy).

شایان ذکر است اکنون دو گرایش کلی در برخورد با حریم خصوصی به چشم می‌خورد:

۱- برداشت‌های توصیفی از حریم خصوصی که توصیف می‌کنند در عمل و واقع چه چیزهایی به عنوان حریم خصوصی شناخته می‌شوند.

و تا چه اندازه به دیگران مخابره شود.

- تعریف کمیته کلکوت انگلستان (Calcutt Committee) اخیراً کمیته کلکوت انگلستان حریم خصوصی را این گونه تعریف کرده است:

حق افراد نسبت به حمایت شدن در برابر ورود به زندگی یا امور خصوصی یا خانواده آن‌ها با وسایل فیزیکی یا انتشار اطلاعات.

- در حقوق استرالیا تعریف زیر از حریم خصوصی ارایه شده است: قلمروی از زندگی اشخاص که تصمیم راجع به انتقال یا عدم انتقال اطلاعات درباره خود، زمان، نحوه و اندازه این انتقال عرفاً با آن اشخاص است. نظیر حق اشخاص برنامه، تصویر، صوت، عقاید، خلیقات، حریم منازل و اماکن خصوصی، حق بر اطلاعات و ارتباطات خصوصی.

"آلن وستین" (Alen westin) تعریف مفیدی برای حریم خصوصی عرضه می‌کند: «حریم خصوصی عبارت است از حق افراد، گروه‌ها و مؤسسات برای تعیین این موضوع برای خود که چه وقت و تا چه حد اطلاعات مربوط به آن‌ها به دیگران منتقل شود». می‌توان تعاریف مختلف از حریم خصوصی را در شش دسته تقسیم‌بندی کرد: حریم خصوصی یعنی:

- ۱- حق تنها ماندن
- ۲- دسترسی محدود دیگران به انسان و توانایی ایجاد مانع در برابر دسترسی‌های ناخواسته به انسان
- ۳- محرمانگی و پنهان ساختن برخی امور از دیگران
- ۴- کنترل بر اطلاعات شخصی
- ۵- حمایت از شخصیت و کرامت انسان
- ۶- حق بر عالم صمیمیت انسان (انصاری، ۱۳۸۴: ۸۳)

از نظر "کمیسیون اصلاحات حقوقی ویکتوریا"

The Victorian Law Reform Commission-2002-Workplace Privacy, Issues Paper.

مرز حریم خصوصی ویژگی‌های زیر را دارد:

- ۱- ذهنی یا شخصی است و آنچه برای فردی، خصوصی تلقی می‌شود ممکن است برای دیگری چنین نباشد.
- ۲- از فرهنگی به فرهنگ دیگر متغیر است.
- ۳- تابع سیاق و اوضاع و احوال است. آنچه در یک کارگاه، خصوصی تلقی می‌شود ممکن است در بیرون از آنجا چنین نباشد.
- ۴- دارای تحول تاریخی است. برداشت‌های که از حریم خصوصی وجود دارد از نسلی به نسل دیگر فرق می‌کند.

۵- آن جنبه از جنبه‌های شخصی که خصوصی محسوب می‌شود نامتعیین است. آیا یک کانون غیر قابل تجاوز در نفس هر انسان قرار دارد که خصوصی محسوب می‌شود؟ آیا احساسات، ذهن انسان، روابطش با دیگران، منطقه معینی در اطراف جسم افراد یا

قبلی در چارچوب قانون، انتظار دارد تا دیگران بدون رضایت وی به آن وارد نشوند یا بر آن نگاه یا نظارت نکنند و یا به اطلاعات راجع به آن دسترسی نداشته باشند یا در آن قلمرو وی را مورد تعرض قرار ندهند. جسم، البسه و اشیای همراه افراد، اماکن خصوصی و منازل، محل‌های کار، اطلاعات شخصی و ارتباطات خصوصی با دیگران "حریم خصوصی" محسوب می‌شود.

تعریف کنفرانس نروژ از حریم خصوصی (Nordic Conference of Jurists on the Right to Respect (for Privacy- 1976

بند ۲ اعلامیه "کنفرانس حقوقدانان درباره حریم خصوصی" که در سال ۱۹۷۶ در نروژ برگزار شد، در تعریف حریم خصوصی این گونه تصریح کرده است:

بند ۲- حق حریم خصوصی حقی است نسبت به تنها ماندن، زندگی کردن با سلیقه خود و با حداقل مداخله دیگران.

کنفرانس مذکور هم چنین اعلام می‌کند که به یک حق مدنی نیاز است که محتوای آن عبارت است از صیانت از فرد در برابر ورود و مداخله دیگران، صدا برداری و تصویربرداری پنهانی از وی یا استراق سمع ارتباطات او، استفاده از مواد و مطالبی که با ورود غیرقانونی به حریم خصوصی فرد به دست آمده است یا هویت شخص را آشکار می‌سازد یا از او چهره‌ای کاذب ارائه می‌دهد یا وقایع خصوصی آزار دهنده او را افشا می‌سازد.

- تعریف شورای اروپا از حریم خصوصی

Resolution 428 of the Consultative (Parliamentary) Assembly of the Council of Europe -1970.

شورای اروپا نیز در قطعنامه‌ای به تعریف حریم خصوصی اقدام کرده است. قطعنامه اعلام می‌کند که حق حریم خصوصی، مربوط می‌شود به زندگی خصوصی، خانوادگی و مسکن، تمامیت جسمی و روحی، آبرو، اعتبار و شهرت و حیثیت افراد، اجتناب از اینکه چهره‌ای کاذب از فرد ساخته شود، افشا نکردن وقایع و حقایق نامربوط و آزار دهنده، عدم افشای غیرمجاز تصاویر خصوصی، حمایت از عدم افشای اطلاعاتی که بر اثر اعتماد، اشخاص وصول کرده‌اند یا در اختیار آن‌ها قرار گرفته است.

- تعریف کمیته یانگر انگلستان (Younger Committee) کمیته یانگر انگلستان به جای ارائه تعریفی از حریم خصوصی، منافع اصلی حمایت از حریم خصوصی را بر شمرده است. این منافع عبارتند از:

- ۱- آزادی از تجاوز (مداخله) نسبت به جسم، مسکن، خانواده و ارتباطات افراد
- ۲- حق تصمیم‌گیری در این خصوص که اطلاعات شخصی چگونه

معظمی مانند «بنیاد برتلزمن» شد تا برای پروژه‌های چندین میلیون دلاری در آلمان و آمریکا پذیره نویسی کنند. این بنیاد، کار آموزش سواد رسانه‌ای در هر یک از دو کشور آلمان و آمریکا را پیوسته بررسی و ارزیابی می‌کند.

گفتنی است، نیل اندرسون؛ کانادایی، فرانک دابلو بکر؛ آمریکایی، ژان بودریار؛ فرانسوی، دیوید باکینگهام؛ انگلیسی، نوام چامسکی؛ آمریکایی، استوارت هال؛ انگلیسی، مارشال مک لوهان؛ آمریکایی، میدوری سوزوکی؛ ژاپنی، بریژیت تافت؛ دانمارکی و گریم ترنز؛ استرالیایی و ... از میان پیشگامان این رشته هستند.

ایران با وجود اینکه قدمت سواد رسانه‌ای در جهان به بیش از سه دهه می‌رسد اما زمان اندکی از ورود آن به ایران می‌گذرد؛ اما امروز شاهد توجه مسئولان و افراد جامعه به مقوله سواد رسانه‌ای؛ و ضرورت آموزش سواد رسانه‌ای به خانواده‌ها هستیم که در این راستا، کتاب «تفکر سواد رسانه‌ای» به همت وزارت آموزش و پرورش و اساتید و نویسندگان با تجربه حوزه سواد رسانه‌ای تهیه و تدوین شد؛ و در مقطع راهنمایی و دبیرستان شاهد تدریس آن هستیم.

در تعریف سواد رسانه‌ای اغلب آن را یک مهارت برای استفاده مفید از رسانه‌های جدید می‌دانند. سواد رسانه‌ای فنی است که از طریق آن می‌توان به عنوان مخاطبی فعال و پویا با پیام‌های رسانه‌ای مواجه شد و در برابر آن‌ها قدرت تمیز داشت. هدف سواد رسانه‌ای ایجاد توانایی در افراد برای کنترل برنامه‌ریزی رسانه‌ای است. افرادی که مهارت‌های سواد رسانه‌ای خود را توسعه ندهند، گرفتار جزر و مد پیام‌های رسانه‌ای می‌شوند. از میان تعاریف گوناگون سواد رسانه‌ای در کتاب نظریه سواد رسانه‌ای دبلو جیمز پاتر تعریف انجمن ارتباطات ملی با شیوه نظارت کاربر نزدیکی بیشتری دارد: "یک فرد با سواد می‌فهمد چگونه واژه‌ها، تصاویر و صداها بر روش ساختن و به اشتراک‌گذاری مفاهیم در جامعه تأثیرگذار است؛ به گونه‌ای هم ظریفند و هم ژرف؛ سواد رسانه‌ای شخص را مجهز می‌کند تا پیام‌ها و استفاده از رسانه را ارزیابی، ارزش‌گذاری و قابل فهم کند" (پاتر، ۴۳: ۱۳۹۱).

شاید این مثال روشن‌گر اهمیت سواد رسانه‌ای باشد که می‌گویند راننده‌ها باید رانندگی بدانند و گواهینامه رانندگی داشته باشند زیرا رانندگان ناشی و غیرقانونی در بزرگراه‌های پرتردد تصادف می‌کنند و دچار آسیب و زیان می‌شوند. داشتن سواد رسانه‌ای در بزرگراه‌های اطلاعاتی کاربران را از حوادث احتمالی مصون می‌دارد. او می‌داند که از خطوط ممتد یا بهتر بگوییم حریم خصوصی افراد نباید عبور کند. ضمناً حفظ جان مسافران و خود راننده هم به معنای حفظ حریم خصوصی راننده در بزرگراه‌های اطلاعاتی و ارتباطی است. بر این اساس ضرورت سواد رسانه‌ای برای صیانت از حریم خصوصی، منافع ملی و حفظ اخلاق و کرامت انسانی در فضای نامحدود

تلفیقی از همه جنبه‌های مذکور خصوص تلقی می‌شوند؟ تعاریف مبتنی بر اطلاعات که با رویکرد حداکثری و کنترل شخص بر توزیع اطلاعات خود صورت گرفته است، امروزه محور اصلی حمایت از «حریم خصوصی در فضای سایبر» شده‌اند و این امر اقتضای ماهیت اطلاعاتی فضای سایبر است. اما در این دنیای اطلاعاتی هر آنچه که رخ می‌دهد به وسیله دادها صورت می‌گیرند. بنابراین «حریم خصوصی در فضای سایبر» بر مبنای داده‌ها باز تعریف شده است. مفهوم «حمایت از داده‌های شخصی» یا به طور خلاصه «حمایت از داده»، «جایگزین عنوان»، «حریم خصوصی در فضای سایبر» شده است. قبلاً گفته شد که «حریم خصوصی» اطلاعاتی به معنی حق اولیه افراد در محرمانه ماندن اطلاعات شخصی و ممانعت از تحصیل، پردازش و انتشار غیر قانونی داده‌های شخصی مربوط به ایشان می‌باشد. حمایت از داده‌های شخصی مربوط به ایشان از جمع‌آوری، پردازش و افشای غیر قانونی است زیرا اشخاص، اصولاً داده‌های شخصی خود را قلمرو اختصاصی و ممنوع از تعرض تلقی می‌کنند.

چنانکه حریم خصوصی ارتباطاتی در فضای سایبر نیز با عباراتی مانند «حمایت از داده‌های ارتباطاتی» اعم از داده ترافیک و داده‌های در حال انتقال مطرح می‌شوند.

سواد رسانه‌ای: پیدایش مفهوم سواد رسانه‌ای، به سال ۱۹۶۵ باز می‌گردد. مارشال مک‌لوهان اولین بار در کتاب خود تحت عنوان «درک رسانه: گسترش ابعاد وجودی انسان»، این واژه را بکار برد و نوشت: «زمانی که دهکده جهانی تحقیق یابد، لازم است انسان‌ها به سواد جدیدی بنام سواد رسانه‌ای دست یابند». اما «تئوری سواد رسانه‌ای شناختی» توسط جیمز پاتر (متولد ۱۹۵۸ در انگلستان) مطرح شده است. با این حال اصل این گونه مباحث به دو الی سه دهه اول قرن نوزدهم بر می‌گردد. دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ را باید دهه‌های پیوند و ارتباط این حوزه؛ یعنی حوزه سواد رسانه‌ای با تفکرات انتقادی دانست. در این سال‌ها، دپارتمان‌های دانشگاهی تحلیل فیلم در سراسر ایالات متحده و انگلستان، کار خود را آغاز کرده و فیلم‌های روز را مورد تحلیل قرار دادند (بصیریان جهرمی و جهرمی؛ ۳۳: ۱۳۶۸).

برای اولین بار در سال ۱۹۲۹ گروه آموزشی لندن از معلمان خواست تا مهارت‌های خاص تحلیل و ارزش‌گذاری فیلم را به دانش‌آموزان بیاموزانند که این مسأله پس از سال ۱۹۹۰ نیز در آمریکا به طور جدی مورد توجه قرار گرفت. ژاپن و کانادا، پیشگامان عرصه آموزش سواد رسانه هستند که برای حفظ فرهنگ خود از کشورهای همسایه و جلوگیری از تحریف و تغییر در آن‌ها اقدام به این کار کردند. اهمیت آموزش سواد رسانه‌ای منجر به تأسیس بنیادهای

کار امروز بشر نیست از دیرباز بشر با برج‌های دیده بانی به مراقبت از رفت و آمد جوامع دیگر می‌پرداخت. شیوه‌های کهن نظارت را در الواح گلی نوشته شده در کاخ تخت جمشید می‌توان یافت که آماری از وضعیت کارگران را نشان می‌دهد و یا ثبت آمار در مصر باستان برای اخذ مالیت، خدمات نظامی و وضعیت مهاجران که با ثبت اطلاعات اشخاص در رایانه و در قالب کارت شناسایی؛ کارت حضور و غیاب در محل کار، کارت بیمه و بانک کاملاً متفاوت است و دسترسی دولت‌ها و سازمان‌های ناظر بر احوال اشخاص را بسیار آسان کرده است.

بدیهی است نظارت‌هایی که توسط افراد پذیرفته شده باشند و بصورت «خود نظارتی» صورت گیرند یا مخالفت فرد روبرو نخواهند شد. اما مخالفت‌ها هنگامی آغاز می‌شوند که «دگر نظارتی» یا نظارت ناخواسته بر اطلاعات افراد اعمال شود. برای مثال مؤسسه گوگل این حق را ندارد که اطلاعات پیرامون کاربران را در مورد علایق ورزشی‌شان را بدون کسب رضایت آن‌ها به شرکت تولیدات پوشاک ورزشی آدیداس بفروشد. زیرا این عمل از یک طرف ورود به حریم خصوصی کاربران است و درآمد حاصل از آن متعلق به گوگل نیست و از سوی دیگر این عمل باعث ضعف رقیب آدیداس مثلاً شرکت پوما و یا شرکت نایک می‌شود. از این منظر دو دیدگاه در برابر نظارت الکترونی بر جامعه اطلاعاتی وجود دارند:

اول دیدگاه انتقادی که در برابر ذخیره شدن اطلاعات شهروندان نزد دولت‌ها و سازمان‌های صنعتی و خدمات و سوء استفاده آن‌ها از این اطلاعات به چالش بر می‌خیزد و معتقد است گردش حجم انبوه اطلاعات در شبکه‌های ارتباطی جامعه شکل‌گیری سیستم‌های نظارتی توتالیتر و تمامیت خواه را در پی خواهد داشت. دیدگاه دوم، دیدگاهی خوشبینانه است، طرفداران این دیدگاه معتقدند جامعه اطلاعاتی به گردش فراوان و با سرعت اطلاعات کمک می‌کند و به حذف سانسور و نظارت یک جانبه بر می‌خیزد. برای حل تناقض نمای جامعه تحت نظارت یا جامعه نظارتی با جامعه اطلاعاتی از دو دیدگاه فلسفی استفاده می‌شود.

اول نظریه «هایک» درباره «نظم خود جوش» و جوشیدن نظارت از متن اطلاعات مطرح می‌شود. از این منظر با وجود نظارت به دلیل قابلیت‌های انسانی برای بهره‌برداری از اطلاعات می‌توان بر محدودیت‌های نظارت فایق آمد (هایک، ۱۳۸۰).

دومین نظریه، نظریه حاصل جمع صفر است. در نظریه ناصفر «رابرت رایت» هم جامعه اطلاعاتی و هم بخش نظارتی آن هر دو برنده هستند. «رایت» نتیجه تناقض میان خیر و شر را در حیات آدمی سرانجام به نفع خیر می‌داند و ما نیز بر این اساس گردش آزاد اطلاعات را برتر از محدودیت‌های نظارت تلقی می‌کنیم (wright 2000: 435).

مجازی یک ضرورت عقلی است.

در تحقیقی که سیده معصومه بخشی کارشناسی‌ارشد مدیریت آموزشی در بین جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال شهرهای استان لرستان درباره سواد رسانه‌ای جوانان لرستان و تأثیر آن بر نوع چگونگی و میزان استفاده از فضای مجازی انجام داد نتیجه گرفت: «همبستگی مثبت و معناداری بین سواد رسانه‌ای و نوع، میزان و چگونگی استفاده از اینترنت وجود دارد. تحلیل رگرسیونی نیز نشان داد سواد رسانه‌ای به طور معناداری نمره نوع، میزان و چگونگی استفاده از اینترنت را تبیین می‌کند. تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است بین سواد رسانه‌ای و هر یک از انواع انگیزه و هدف مخاطبان رسانه، رابطه معناداری وجود ندارد» (بخشی، ۲۷: ۱۳۹۵).

در تحقیق دیگر راه‌اندازی «کمپین آزادی یواشکی زنان در ایران» که معصومه علی‌نژاد یک ایرانی مخالف نظام آن را راه‌اندازی کرد و به نفی حجاب پرداخت. بررسی شد و محقق نتیجه گرفت: «افزایش سواد رسانه‌ای مردم و کاربران کشور در برابر کمپین‌های مجازی با رویکرد تخریب اعتقادات کشور و افزایش قدرت تشخیص آنان در برابر اهداف فعالین این عرصه موجب تقویت امنیت ملی، مصونیت سرمایه‌های معنوی و مادی، پرهیز از اختلاف و دو قطبی شدن جامعه، عدم گسست نظام ارزشی، کاهش فساد و ... خواهد شد» (کاشانی گهر، ۱۳۷: ۱۳۹۵).

در تحقیقی که مهدی منتظر قائم و زهرا رضا علی با عنوان «مطالعه نقش افزایش سواد رسانه‌ای دختران جوان با دفاع از حقوق رسانه‌ای آن‌ها» انجام دادند نیز روشن شد رابطه سواد رسانه‌ای افراد با دفاع از حقوق رسانه‌ای شان را در سه دسته می‌توان خلاصه کرد دسته اول کسانی که از سواد رسانه‌ای بالایی برخوردارند و از حقوق رسانه‌ای خود دفاع می‌کنند. دسته دوم کسانی که از سواد رسانه‌ای پایینی برخوردارند و از حقوق رسانه‌ای خود دفاع نمی‌کنند. دسته سوم کسانی که از سواد رسانه‌ای بالایی برخوردارند اما از حقوق رسانه‌ای خود دفاع نمی‌کنند! در واقع نتایج این تحقیق بیانگر آن است که سواد رسانه‌ای شرط اولیه و لازم برای دفاع از حقوق رسانه‌ای به شمار می‌آید و لیلزوما سواد رسانه‌ای بالا به دفاع از حقوق رسانه‌ای بالا ختم نمی‌شود (منتظر قائم و رضاعلی، ۱۳۹۵).

بر این اساس می‌توان گفت علاوه بر سواد رسانه‌ای هویت فردی و اجتماعی کاربر در دفاع از حقوق رسانه‌ای و حفظ حریم خصوصی نقش تعیین کننده‌ای دارد. در تحقیقی دیگر که نویسنده مقاله با همکاری سمیرا ترکمن انجام داده است یافته‌های تحقیق را بررسی خواهیم کرد و نقش دین و مذهب را در حفظ حریم خصوصی مشاهده خواهیم کرد.

سواد رسانه‌ای، جامعه نظارتی و حقوق کاربران: نظارت

در جامعه ایران نیز از دیرباز گردش اطلاعات و شیوه‌های نظارتی به شکل تناقض نما در کنار یکدیگر بسر برده و زیسته‌اند. نویسنده این مقاله در دوره دکتری و در رساله خود به بررسی چالش‌های جامعه اطلاعاتی در برابر نظارت فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات و ترسیم چشم‌انداز ایران در سال ۱۴۰۰ هجری شمسی به کار تحقیق پرداخت. در این تحقیق با استفاده از روش دلفی در سه مرحله نظر سرآمدان جامعه اطلاعاتی درباره آینده جامعه نظارتی اخذ شد و سپس این پیش‌بینی‌ها با نظر مجریان جامعه اطلاعاتی سنجیده شد و شش گزاره مشترک میان آنان مشخص گردید (مسعودی، ۲۶۸: ۱۳۹۳).

رتبه‌های یکم تا ششم که میان هر دو نمونه مشترک است به این قرارند:

۱- برای جلوگیری از سوء استفاده نظارت الکترونی بر جوامع، به قوانین لازم برای حمایت از آزادی‌ها و حفظ حریم خصوصی بیش از پیش نیازمندیم.

۲- نظارت الکترونی ۲۰ سال آینده در ایران، کار نظارت را برای ناظران سریع‌تر و دقیق‌تر خواهد کرد.

۳- نظارت الکترونی در جامعه، جنبه‌های مثبت و منفی فراوان دارد. مهم این است که چه کسی یا کسانی وظیفه نظارت را بر عهده دارند و مالک وسایل این نظارت هستند.

۴- با پیشرفت فن‌آوری‌های نوین ارتباطی، صاحبان وسایل ارتباطی الکترونی می‌توانند بسیاری از رفتارها و گفتارهای مردم را نظارت کنند.

۵- در ۲۰ سال آینده نظارت الکترونی در ایران در سطحی بالاتر و تخصصی‌تر صورت خواهد گرفت.

۶- در ایران ۲۰ سال آینده، نظارت الکترونی مردم و نهادهای غیر دولتی؛ بر رفتارها و عملکرد دولت، باعث پیشرفت و توسعه بیشتر جامعه می‌شود (مسعودی، ۲۶۹: ۱۳۹۳).

به طور خلاصه می‌توان گفت سرآمدان و مجریان، دیدگاهی خوشبینانه به نظارت در جامعه اطلاعاتی دارند و معتقدند چنانچه در چارچوب قوانین کار نظارت در جامعه صورت پذیرد، باعث پیشرفت جامعه در ۲۰ سال آینده خواهد شد.

برای شناختن مؤلفه‌های اصلی و پنهان در متغیرهای پیش‌بینی شده توسط سرآمدان، محقق با استفاده از تحلیل عاملی ۶ متغیر جدید را شناسایی و با عنوان زیر نامگذاری کرد:

۱- نظارت حریم شخصی

۲- نظارت الکترونی

۳- نظارت فرهنگی (خود نظارتی)

۴- مالکیت نظارت

۵- ایجاد دیتاستر ملی

۶- نظارت قانونی

همچنین مؤلفه‌های شناخته شده در پاسخ‌های مجریان پس از تحلیل عاملی محقق را به ۶ مؤلفه اصلی و پنهان رهنمون شد و یا شناسایی این ۶ متغیر آن‌ها را به ترتیب زیر نامگذاری کرد:

۱- نظارت آسان.

۲- نظارت فرهنگی (خود نظارتی).

۳- سواد رسانه‌ای.

۴- نظارت تخصصی

۵- آسیب‌پذیری آزادی‌ها

۶- مقاومت مردمی (مسعودی، ۲۷۰: ۱۳۹۳)

پس از «تحلیل عاملی» محقق موفق به شناسایی یک متغیر جدید با عنوان «نظارت فرهنگی» شد که بیانگر دیدگاه‌های سرآمدان جامعه اطلاعاتی، پیرامون سنت و فرهنگ در جامعه تحت نظارت است، اهمیت این متغیر جدید اهمیت نقش سنت‌ها و فرهنگ را در جامعه اطلاعاتی و تحت نظارت الکترونی بیشتر نشان می‌دهد. حال با توجه به فرهنگ دینی و اسلامی مبنی بر حفظ حریم خصوصی افراد در جامعه و همچنین مواد قانون اساسی و دیگر قوانین جاری کسب سواد رسانه‌ای و شناخت حریم خصوصی می‌تواند به حفظ حقوق کاربران کمک کند.

پدیده ویکی لیکس: نوامبر ۲۰۱۰ میلادی را در تقویم حوادث جامعه اطلاعاتی و شکستن حریم حقوقی دولت‌ها از جمله آیا می‌دانند که افشای اسناد دولتی در فضای مجازی آغاز شد آغازگر این ماجرا "جولیان آسانژ" (Julian Paul Assange) بنیانگذار "سازمان شفافیت ویکی لیکس" است. در واقع او با راه‌اندازی یک دانشنامه مجازی این فرصت را در اختیار کاربران گذاشت تا هرگونه اسناد محرمانه‌ای را که در دست دارند در این ویکی به اشتراک بگذارند. دعوت آسانژ خیلی زود با استقبال کاربران روبرو شد و هزاران سند محرمانه دولت‌ها بر روی سایت قرار گرفت. گرایش آزادمنشانه و کی لیکس در قبال حریم خصوصی و شکل‌گیری افشاگری‌های خارق‌العاده متأسفانه به جای آنکه با مخالفت روزنامه‌نگاران روبرو شود. به عنوان منبعی برای تشویش اذهان عمومی و افزایش تعداد خوانندگان نشریات آلمان و دیگر کشورهای اروپایی و آمریکایی مورد استفاده قرار گرفت و حتی آن را بازنمایی از نوساختن رکن چهارم (دمکراسی) نامیدند. (بکت و بال، ۱۱: ۱۳۹۴).

و فراتر از آن، این شیوه را نوعی از روزنامه نگاری تحقیقی دانستند. البته به نظر می‌رسد ردپای ویکی لیکس را در جنبش‌های سرقت رایانه‌ای بهتر بتوان مشاهده کرد. جولیان آسانژ در جوانی یک هکر یا بهتر بگوییم سارق اینترنتی بود و حتی به

دارند بیشتر در معرض جرم‌های سایبری قرار گرفته‌اند و در نتیجه میزان احساس امنیت کمتری در فضای سایبر دارند. اما در مورد رعایت عوامل زمینه‌ساز، این قضیه بدین صورت است که افرادی که در پایگاه اجتماعی بالاتری قرار دارند بیشتر عواملی را که زمینه‌ساز وقوع جرایم سایبری هستند را رعایت می‌کنند اما هر چه پایگاه اقتصادی افراد بالا می‌رود، میزان رعایت عوامل زمینه‌ساز کاهش می‌یابد.

البته بالا بردن مهارت رایانه‌ای و در امتداد آن سواد رسانه‌ای می‌تواند با فضای سایبر و کارکردهای آن آشنا شود و در نتیجه ترس از این فضا را از بین برد و با شناخت بیشتر از این فضا استفاده کرد. در نتیجه باعث افزایش میزان احساس امنیت اجتماعی در فضای سایبر شد. در یکی از جرایمی که مدتی است به طور گسترده گریبان‌گیر جامعه ایرانی شده و نیروی انتظامی و قضایی کشور را به واکنش شدید در قبال آن وا داشته افشای تصاویر و فیلم‌های خصوصی افراد است که بر اساس یافته‌های تحقیق، پاسخ‌گویان نیز به این نکته اذعان داشتند، رایانه به طور عام و اینترنت به طور خاص، یکی از ابزارهایی است که به گسترش این قبیل جرایم دامن می‌زند چرا که با دیجیتالی شدن ابزار عکس و فیلمبرداری و گسترش استفاده از تلفن‌های همراه مجهز، تصویربرداری و عکس برداری آسان‌تر شده و کافی است که شخصی با سوء نیت بخواهد اقدام به تهیه و تولید فیلم یا عکس از مجالس خصوصی افراد یا از خود افراد در حالت‌های ناخواسته و نا مطلوب کند و در این صورت به راحتی می‌تواند با استفاده از تلفن همراه مجهز به این اقدام دست زده و به انتشار آن در اینترنت به عنوان رسانه‌ای جهانی اقدام کند و بدین وسیله به هتک حیثیت طرف مقابل مبادرت ورزد. در مواردی نیز مشاهده شده مجرمان با تهیه چنین تصاویری، کاربران را تهدید به افشای آن کرده وادار به باجدهی مالی یا در مواردی تجاوز جنسی می‌کنند. بدین سبب، جهت حفظ حریم خصوصی افراد و جلوگیری از هتک آبروی ایشان، لزوم برخورد شدید با این دست از مجرمان به ویژه در جامعه ارزشی چون ایران آشکار است" (ترکمن، ۹۰: ۱۳۹۵).

مسئله مهم برای محقق پی بردن به این مسأله بود که کاربران ایرانی آیا با حریم خصوصی آشنا بودند؟ و با توجه به این که ایران یک جامعه دینی است و اغلب کاربران به مذهب پایبندند آیا این امر می‌تواند به حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی کمک کند؟ بر اساس یافته‌های این تحقیق، مشخص شد که "کاربران سایبری به میزان بالایی به مرزهای حریم خصوصی خود آشنا هستند و بنا بر تربیت اسلامی - ایرانی خود، بیشتر از سایرین به افراد نزدیک خود در خانواده مثل همسر و والدین اجازه ورود به حریم خصوصی‌شان را می‌دهند.

عنوان مزاحم اینترنتی در استرالیا محکوم شده بود. بر اساس نوشته‌های ویکی‌پدیای فارسی آسانژ در فوریه ۱۳۹۰ در دادگاه انگلستان برای بازپس فرستاده شدن به سوئد به منظور پاسخ‌گویی به پرس و جو در باره اتهام جنسی حضور یافت. او در پاسخ به بازجویان اظهار داشت که نسبت‌هایی که به او داده شده بی‌پایه هستند و با قرار وثیقه آزاد شد. در ۱۹ ژوئن ۲۰۱۲ او به سفارت اکوادور در لندن پناهنده شد و در ۱۶ اوت ۲۰۱۲ اکوادور تقاضای پناهندگی او را پذیرفت، آسانژ تا به امروز در یکی از اتاق‌های سفارت اکوادور در لندن بسر می‌برد. پدیده ویکی‌لیکس بخوبی منع حقوق بین‌الملل برای هک و یا افشای حریم خصوصی افراد و محرمانگی اسناد دولتی را اثبات می‌کند.

شناخت حریم خصوصی در ایران: در پایان نامه‌ای که نویسنده این مقاله به عنوان استاد راهنما با همکاری سمیرا ترکمن دانشجوی کارشناسی‌ارشد مدیریت رسانه برای بررسی مؤلفه‌ها و شاخص‌های حریم خصوصی در فضای مجازی از دیدگاه صاحب‌نظران و کاربران ایرانی انجام داد نتایج جالب توجهی به دست آمد.

"بر اساس یافته‌های تحقیق مشاهده شد که سه چهارم کاربران سایبری را رده سنی جوانان تشکیل می‌دهند. و بیشترین استفاده این افراد از اینترنت معطوف به پست الکترونیک، گشت زنی در اینترنت، ارتباط با جنس مخالف و همچنین استفاده از امکانات شبکه اجتماعی می‌باشد. بر اساس یافته‌های تحقیق همچنین مشاهده شد که کاربران زن نسبت به مردان بیشتر می‌باشند و همچنین میزان احساس امنیت زنان در فضای سایبر کمتر می‌باشد. کاربران چه مجرد و چه متأهل در فضای سایبر احساس امنیت کمی دارند. جو سیاسی و شرایط مذهبی حاکم بر جامعه، همچنین اعتقادات مذهبی و آداب و رسوم و فرهنگ جامعه ایرانی، موجب آن شده است که زنان در جامعه و روابط اجتماعی محتاط‌تر عمل نمایند و این عادت فرهنگی، ناخودآگاه تأثیر خود را در فضای سایبر نیز گذاشته فضای سایبر را برای زنان تبدیل به محیط ناامن کرده است که مجرمان در آن نامرئی هستند" (ترکمن، ۸۹: ۱۳۹۵).

سؤال مهم‌تر آنکه آیا کسانی که وضع مالی مناسب‌تری دارند در فضای مجازی بیشتر احساس امنیت می‌کنند؟ یا همچون فضای واقعی با احساس نا امنی در حفظ اموال خود کوشاترند؟

بر اساس یافته‌های تحقیق می‌توان گفت "سطح تحصیلات و منزلت شغلی در کاهش یا افزایش میزان احساس امنیت در کاربران سایبری تأثیری نداشته و در نتیجه نمی‌توان گفت که افرادی که در پایگاه اجتماعی بالاتری هستند در نتیجه احساس امنیت بیشتری نیز در فضای سایبر دارند اما در مورد پایگاه اقتصادی قضیه فرق می‌کند زیرا با توجه به نتایج تحقیق، افرادی که در پایگاه اقتصادی بالاتری قرار

در حریم خصوصی تعریف می‌شود و حق کاربران در نظارت دگر انگیخته همان حق مؤلف است که دیگران باید رعایت کنند. در این رابطه تعیین حدود نظارت دگرانگیخته که عمدتاً از سوی دولت‌ها و یا هکرها به وقوع می‌پیوندد می‌تواند تا حدود زیادی وضعیت قوانین وضع شده در جوامع را تبیین نماید. تحقیقات بیانگر مناسب‌تر شدن حفظ حقوق کاربران در آینده ایران است.

در مجموع می‌توان حق کاربران بر نظارت در فضای مجازی را در دو نوع نظارت خودانگیخته یعنی نظارت کاربر بر حریم اطلاعاتی‌اش و نظارت قانونی دیگری (مانند دولت یا سازمان‌ها) بر کاربران دانست. نظارت دگرانگیخته نیز شامل محرمانگی حریم اطلاعات کاربر می‌شود. به عنوان مثال مؤسسه گوگل این حق را ندارد که اطلاعات پیرامون کاربران را در مورد علایق ورزشی‌شان را بدون کسب رضایت آن‌ها به شرکت تولیدات پوشاک ورزشی آدیداس بفروشد. زیرا این عمل از یک طرف ورود به حریم خصوصی کاربران است و درآمد حاصل از آن متعلق به گوگل نیست و از سوی دیگر این عمل باعث ضعف رقیب آدیداس مثلاً شرکت پوما و یا شرکت نایک می‌شود.

به نظر می‌رسد در آینده با افزایش سواد رسانه‌ای و با اتکا بر فرهنگ، دین و مذهب کاربران ایرانی حفظ حریم خصوصی در فضای مجازی وضعیت مناسب‌تری خواهد یافت و از این طریق حقوق کاربران در تولید و مصرف اطلاعات بیشتر از پیش حفظ خواهد شد.

همچنین با افزایش پابندی به مذهب، بیشتر باعث ممانعت از عوامل زمینه‌ساز جرایم سایبری می‌شود یعنی افرادی که پابندی بیشتری به مذهب دارند، بیشتر از سایرین عوامل زمینه‌ساز برای وقوع جرم‌های سایبری را حذف می‌نمایند." (ترکمن، ۹۱: ۱۳۹۵). به این ترتیب این تحقیق مهر تأییدی بر تحقیق قبلی نویسنده مقاله درباره نظارت الکترونی و نقش نظارت فرهنگی و به ویژه تحقیقات دیگری که استناد شد، می‌باشد.

نتیجه‌گیری

با پیدایش جامعه اطلاعاتی شاهد روی دیگر این سکه یعنی جامعه نظارتی هستیم به همان میزان که حجم اطلاعات و داده‌ها در فضای مجازی افزایش می‌یابد، امکان نظارت، کنترل و سانسور این اطلاعات از سوی کاربران، دولت‌ها و سازمان‌ها هم افزایش می‌یابد و از این نظر به قول فردریک فون هایک فیلسوف معاصر شاهد یک وضعیت متناقض نما هستیم. حریم خصوصی و عدم ورود به این حریم در قوانین ملی و بین‌المللی مورد توجه و اهتمام شایسته‌ای قرار گرفته است اما مهم‌ترین مشکل کمبود و یا عدم داشتن سواد رسانه‌ای کاربران در فضای مجازی است. تحقیقات نشان می‌دهد: همبستگی مثبت و معناداری بین سواد رسانه‌ای و نوع، میزان و چگونگی استفاده از اینترنت وجود دارد. همچنین تحقیقات بیانگر آن است که سواد رسانه‌ای برای صیانت کاربران در فضای مجازی لازم است ولی کافی نیست. برای حفظ حریم کاربران بر اساس یافته‌های تحقیقات، مشخص می‌شود که "کاربران سایبری به میزان بالایی به مرزهای حریم خصوصی خود آشنا هستند و بنا بر تربیت اسلامی - ایرانی خود، بیشتر از سایرین به افراد نزدیک خود در خانواده مثل همسر و والدین اجازه ورود به حریم خصوصی‌شان را می‌دهند.

همچنین با افزایش پابندی به مذهب، بیشتر باعث ممانعت از عوامل زمینه‌ساز جرایم سایبری می‌شود یعنی افرادی که پابندی بیشتری به مذهب دارند، بیشتر از سایرین عوامل زمینه‌ساز برای وقوع جرم‌های سایبری را حذف می‌نمایند. همچنین در تحقیق پیرامون آینده نظارت الکترونی در ایران مشخص شد نظارت فرهنگی از عوامل مهم نظارت ایرانیان بر داده‌ها و اطلاعات در فضای مجازی است.

یکی از دلایل مهم و اساسی تضييع حقوق کاربران در حقوقشان برای نظارت بر اطلاعات، فقدان سواد رسانه‌ای است. و منظور از سواد رسانه‌ای تنها سواد کاربران در استفاده از رسانه اینترنت نیست بلکه این سواد با تکیه بر هویت فردی و اجتماعی و با توجه به دین و فرهنگ کاربران در این فضا تکمیل و تعریف می‌شود.

حق کاربران در نظارت خودانگیخته در واقع همان حقی است که

فهرست منابع

- متوسطه شهر نقره. (۹۰-۱۳۸۹).
- فتحی، یونس. و شاهمرادی، خیراله. (۱۳۹۶). "گستره و قلمرو حریم خصوصی در فضای مجازی"، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۸۱، شماره ۹۹.
- کاشانی گهر، صدیقه. (۱۳۹۵). "حجاب، فیس بوک و سواد رسانه‌ی"، در چکیده مقالات همایش ملی سواد رسانه‌ای و مسئولیت اجتماعی، تهران: انتشارات پشتیبان.
- کری، پیتر. و جوساندرز. (۱۳۸۶). "حقوق رسانه"، مترجم حمیدرضا ملک محمدی، تهران: نشر میزان.
- مسعودی، امیدعلی. (۱۳۹۳). "رسانه‌های جدید و آینده نگری نظارت الکترونی در ایران"، تهران: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها.
- معتدنزاد، کاظم. (۱۳۸۶). "حقوق حرفه‌ای روزنامه نگاران"، جلد یکم. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها.
- منتظر قائم، مهدی. و رضاعلی، زهرا. (۱۳۹۵). "مطالعه نقش افزایش سواد رسانه‌ای دختران جوان با دفاع از حقوق رسانه‌ای آنها"، در مجموعه مقالات همایش سواد رسانه‌ای و مسئولیت اجتماعی (در دست چاپ).
- نیس بام، هلن. (۱۳۸۱). "حمایت از حق خلوت آدمیان در عصر اطلاعات"، مترجم: عباس ایمانی. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های نشر دانش، شماره ۲.
- هایک، فریدریش فون. (۱۳۸۰). "قانون، قانونگذاری و آزادی گزارش جدیدی از اصول آزادی خواهانه عدالت و اقتصاد سیاسی قواعد و نظم"، ترجمه مهشید معیری و موسی غنی نژاد، تهران: طرح نو.
- هوسمن، کارل. (۱۳۷۵). "حرمت حریم خصوصی در برابر حق مردم به آگاهی از رویدادها"، ترجمه داوود حیدری، فصلنامه رسانه، سال هفتم، ش ۳، ص. ۱۴۶.
- Barlow, A. (2000). "Family law, moral rationalities and New Labour's communitarianism: Part II", *Journal of social welfare and family law*, 22(2), 129-143.
- Tichenor, P.J., Donohue, G.A. & Olien, C.N. (1980). "Community conflict and the press (Vol. 8). SAGE Publications, Incorporated.
- Wacks, R. (1993). "Personal information: Privacy and the law", Clarendon Pr.
- Westin, A.F. (1968). "Privacy and freedom", *Washington and Lee Law Review*, 25(1), 166.
- Wright, Robert. (2005). "Non Zero: The Logic of Human Desting", pantheon, 2000.
- انصاری، باقر. (۱۳۸۴). "اصول حاکم بر حریم خصوصی اطلاعات"، ماهنامه حقوقی معاونت حقوقی امور مجلس ریاست جمهوری، شماره ۱۳۸۱، ۳، ص. ۳۴. برای مشاهده اصل مقاله و نیز مباحث بیشتر در زمینه اصول حاکم بر حمایت از حریم خصوصی در حقوق استرالیا. ر. ک.
- انصاری، باقر. (۱۳۸۶). "مقدمه‌ای بر مسئولیت مدنی ناشی از ارتباطات اینترنتی"، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۶۲، بخشی، سیده معصومه. (۱۳۹۵). "بررسی سواد رسانه‌ای جوانان استان لرستان و تأثیر آن بر نوع، چگونگی و میزان استفاده از فضای مجازی"، در چکیده مقالات همایش ملی سواد رسانه‌ای و مسئولیت اجتماعی، تهران: انتشارات پشتیبان.
- بروجردی، مهدخت. (۱۳۸۳). "حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی (۱ و ۲)"، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- بصیریان جهرمی، حسین. و بصیریان جهرمی، رضا. (۱۳۶۸). "در آمدی به سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی"، فصلنامه رسانه، ص. ۳۳.
- بکت چارلی و جیمز بال. (۱۳۹۴). "زشت و زیبای پدیده ویکی لیکس خبر در عصر شبکه‌های"، مترجم حبیب الله معظمی، تهران: انتشارات اطلاعات.
- پاتر، جیمز دبلیو. (۱۳۹۱). "نظریه سواد رسانه‌ای رهیافتی شناختی"، ترجمه ناصر اسدی، محمد سلطانی فر و شهناز هاشمی، تهران: انتشارات سیمای شرق.
- ترکمن، سمیرا. (۱۳۹۶). "شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های حریم خصوصی در فضای مجازی از دیدگاه صاحب نظران و کاربران"، استاد راهنما: دکتر امیدعلی مسعودی، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد گرایش برنامه‌ریزی فرهنگی، گروه مدیریت امور فرهنگی، دانشکده علوم انسانی، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی سال تحصیلی ۹۶-۹۵.
- ترلو، کریستین. و آلیس تومیک، لورا لنگل. (۱۳۹۰). "ترجمه: سروناز تربتی"، انتشارات: جامعه شناسان ساماراجیوا، روهان. (۱۳۸۰). "تفاوت طبقاتی در حریم شخصی"، تهران، مجله پیام یونسکو، شماره ۳۸۰.
- سیدسعادت، فهیمه. (۱۳۹۲). "گستره و قلمرو حریم خصوصی در فضای مجازی بر اساس هنجارهای اسلامی"، راهبرد فرهنگ، دوره ۶، شماره ۲۳.
- شهریاری، حمید. (۱۳۸۶). "حریم خصوصی و جامعه اطلاعاتی"، نشریه پژوهش‌های کلامی، دوره ۸، شماره ۳-۴، بهار و تابستان.
- عباس‌زاده محمد، مبارک بخشایش، مرتضی. و معروف‌پور مینا. (۱۳۹۰). "بررسی رابطه سرمایه اجتماعی"، اقتصادی و فرهنگی با نحوه گذران اوقات فراغت در بین دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع

Users' right to electronic surveillance and privacy in the information society

Omidali Masoudi

Abstract

Background and purpose of the research: Protecting privacy and ensuring the right of users to electronic surveillance, requires users to know about this right. The purpose of this research is how to realize the right of users to electronic control of their information and privacy.

Research method: This research has been done with the documentary method (library) and with the technique of data collection by taking notes of the available effects on privacy and electronic surveillance of cyberspace users.

Research results: One of the main reasons for violating the rights of users in their rights to monitor information is the lack of media literacy. This space is completed and defined Also, by increasing adherence to religion, it will be more likely to prevent the underlying factors of cybercrime, that is, people who have more adherence to religion will eliminate more underlying factors for the occurrence of cybercrimes. The right of users to spontaneous surveillance is in fact the right that is defined in privacy, and the right of users to spontaneous surveillance is the copyright that others must respect. The link can explain to a large extent the status of the laws enacted in the communities. Research indicates that it is more appropriate to protect the rights of users in the future of Iran.

Keywords: surveillance community, electronic surveillance, spontaneous surveillance, heterogeneous surveillance, media literacy, privacy.